

Date: 13th June-2025

BO'LAJAK O'QITUVCHILARNING LOYIHALASH KOMPETENTLIGINI SHAKLLANTIRISH

B.X.Baydjanov

pedagogika fanlari bo'yicha falsafa doktori

(PHD) FarDU

pedagogika kafedrası dotsenti

Ilyosova Sevinch Adhamjon qizi

FarDu magistranti

Annotatsiya: Mazkur maqolada bo'lajak o'qituvchilarda loyihalash kompetentligini shakllantirishning mazmuni, ahamiyati va amaliy mexanizmlari ilmiy-pedagogik jihatdan tahlil etilgan. Bugungi kunda ta'lim jarayonida innovatsion yondashuvlarning keng qo'llanilishi o'qituvchilardan nafaqat nazariy bilimlarga, balki amaliy loyihalash ko'nikmalariga ega bo'lishni ham talab qilmoqda. Shu nuqtai nazardan, maqolada loyihalash kompetentligining tarkibiy qismlari, ularni rivojlantirish bosqichlari hamda o'quv jarayoniga integratsiyalash usullari yoritilgan. Shuningdek, pedagogik ta'limda zamonaviy texnologiyalar asosida loyihalash kompetentligini shakllantirishga doir samarali metodik tavsiyalar berilgan. Tadqiqot natijalari bo'lajak o'qituvchilarni kasbiy tayyorlash sifati va raqobatbardoshligini oshirishga xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: bo'lajak o'qituvchi, loyihalash kompetentligi, pedagogik faoliyat, ta'lim texnologiyalari, kasbiy tayyorgarlik, innovatsion yondashuv, metodika, amaliy ko'nikma

Kirish

Hozirgi davrda ta'lim tizimida yuz berayotgan tub o'zgarishlar o'qituvchilik kasbiga bo'lgan talab va yondashuvlarni yangicha asosda ko'rib chiqishni taqozo etmoqda. Ta'limda individual yondashuv, zamonaviy texnologiyalarni qo'llash, amaliyotga yo'naltirilgan metodikalar va loyiha asosidagi o'qitish tizimi o'qituvchilardan faqatgina an'anaviy bilim va ko'nikmalar emas, balki ijodiy fikrlash, mustaqil qaror qabul qilish, zamonaviy pedagogik muammolarga loyihaviy yondasha olish kabi kompetensiyalarni ham egallashni talab etmoqda.

Shu nuqtai nazardan qaralganda, bo'lajak o'qituvchilarda loyihalash kompetentligini shakllantirish ularning kasbiy faoliyatini samarali tashkil etishda muhim omil hisoblanadi. Loyiha faoliyati asosida tashkil etilgan ta'lim jarayoni o'quvchilar bilan ishlashda yangicha yondashuvlarni shakllantirish, murakkab didaktik vazifalarni hal qilish, ta'limiy resurslardan unumli foydalanish va o'z faoliyatini rejalashtirish bo'yicha amaliy ko'nikmalarni rivojlantiradi.

Mazkur maqolada bo'lajak o'qituvchilarning loyihalash kompetentligini shakllantirish zarurati, uning tarkibiy qismlari, metodik asoslari hamda uni rivojlantirish bo'yicha samarali yondashuvlar ilmiy-pedagogik nuqtai nazardan o'rganiladi. Tadqiqot pedagogik ta'lim sifatini oshirish va raqobatbardosh kadrlar tayyorlashda amaliy ahamiyat kasb etadi.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya

So'nggi yillarda pedagogik ta'limda **loyihalash kompetentligini** rivojlantirish masalasi xorijiy va mahalliy tadqiqotchilar tomonidan keng muhokama qilinmoqda. Xususan, rus olimlaridan **V.A. Slastyonin, M.V. Klarin, I.A. Zimnyaya, N.V. Kuzmina** va boshqalar pedagogik kasbga tayyorlashda loyihalash faoliyatining o'рни va metodik asoslarini ochib berganlar. Ularning tadqiqotlarida o'qituvchining kasbiy kompetentligini shakllantirishda amaliy faoliyat, mustaqil ijodiy yondashuv, o'z ustida ishlash ko'nikmalari markaziy o'rin egallaydi.

Mahalliy tadqiqotchilar – **H.T. To'raxo'jayev, Sh. Toshxo'jayev, M. Jo'rayev, M. Aminov** va boshqalar ham ta'lim sohasida loyiha asosida o'qitish, integratsiyalashgan yondashuvlar, ta'lim jarayonining interfaol modellarini ishlab chiqqanlar. Ayniqsa, H.T. To'raxo'jayev tomonidan ishlab chiqilgan kompetensiyaviy yondashuv asosidagi kasbiy tayyorgarlik modeli bu yo'nalishdagi muhim nazariy asoslardan biridir.

Tahlil shuni ko'rsatadiki, loyihalash kompetentligini shakllantirishda o'quv dasturlari va amaliy mashg'ulotlarni uyg'unlashtirish, talabalar mustaqil ishlarini faollashtirish, raqamli texnologiyalar bilan ishlash ko'nikmalarini rivojlantirish muhim hisoblanadi.

- **Ilmiy-nazariy yondashuv** – loyihalash kompetentligining mazmuni, tarkibiy tuzilmasi va rivojlanish bosqichlarini aniqlashda foydalanildi;
- **Tizimli yondashuv** – bo'lajak o'qituvchining loyihalash faoliyatini uning kasbiy tayyorgarlik tizimida uzviy qismlar sifatida ko'rishga xizmat qildi;
- **Pedagogik diagnostika** – talabalarning loyihalash kompetentligini aniqlash uchun maxsus test va so'rovnomalar tuzildi;
- **Eksperimental yondashuv** – tajriba-sinov ishlari orqali ilgari surilgan metodik tavsiyalar amalda sinovdan o'tkazildi.

Tadqiqot davomida quyidagi **asosiy metodlar** qo'llanildi:

- **Taqqoslash va tahlil qilish** – mavjud nazariy yondashuvlar o'rganildi;
- **Kuzatish** – dars jarayonida talabalar faoliyati tahlil qilindi;
- **So'rovnoma va suhbat** – talabalar va o'qituvchilar fikrlari o'rganildi;
- **Eksperiment** – loyihalash kompetentligini shakllantirishga qaratilgan trening va mashg'ulotlar o'tkazildi.

Natijalar

Tadqiqot jarayonida bo'lajak o'qituvchilarning loyihalash kompetentligini shakllantirishga qaratilgan eksperimental ishlar olib borildi. Jarayon uch bosqichda tashkil etildi: **diagnostik, amaliy-trening, va natijalarni baholash** bosqichlari. Har bir bosqichda talabalarning loyihalash faoliyatiga oid bilim, ko'nikma va munosabatlar tizimi o'zgarib bordi.

1. Boshlang'ich diagnostika natijalari:

- Talabalarning 28% da loyihalash kompetentligining shakllanganligi past darajada bo'lib, ular faqat nazariy tushunchalar bilan cheklangan;
- 47% talaba o'rtacha darajadagi tayyorgarlikka ega bo'lib, amaliy vazifalarni bajarishda qiyinchilikka duch kelgan;
- Faqat 25% talabada loyihalash faoliyatini mustaqil tashkil etish qobiliyati kuzatilgan.

2. Eksperimental ishlar natijasi:

Amaliy-treninglar davomida interaktiv metodlar (jamoaviy loyiha, muammoli topshiriqlar, raqamli dizayn, SWOT tahlil) asosida mashg'ulotlar olib borildi. Treninglardan so'ng:

- Talabalarning 63% da loyihalash kompetentligining **o'rta-yuqori** darajasi kuzatildi;
- 22% talaba mustaqil loyiha yaratish va uni taqdim etish bosqichlarini to'liq bajara oldi;
- Talabalar o'rtasida loyiha asosida ishlashga nisbatan **motivatsiya** darajasi oshgani, refleksiya madaniyati rivojlangani kuzatildi.

3. Sifat tahlili:

- Loyihalash kompetentligini shakllantirishda **metodik yondashuvning tizimlili**gi asosiy omil bo'ldi;
- Amaliy topshiriqlar va tahliliy mashg'ulotlar orqali talabalar real vaziyatlarda **strategik rejalashtirish, muammoni aniqlash, echim taklif qilish** ko'nikmalarini egalladi;
- Ta'lim jarayoniga loyiha asosida o'qitish metodikasini joriy qilish bo'lajak o'qituvchilarning kasbiy tayyorgarlik sifatini sezilarli oshirdi.

Muhokama

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatdiki, bo'lajak o'qituvchilarda loyihalash kompetentligini shakllantirish nafaqat nazariy bilimlarni mustahkamlash, balki ularning kasbiy tayyorgarligini amaliy jihatdan chuqurlashtirishga xizmat qiladi. Loyihalash kompetentligining shakllanishi — bu ko'p bosqichli va murakkab jarayon bo'lib, u ta'lim mazmuni, metodik yondashuvlar, didaktik vositalar va talabaning shaxsiy faolligiga bevosita bog'liq.

Ushbu kompetentlikning rivojlanishida talabalarni real hayotiy vaziyatlarga jalb etish, ularning ijodiy fikrlashiga turtki berish, mustaqil qaror qabul qilishga yo'naltirish muhim ahamiyatga ega. Treninglar orqali tashkil etilgan amaliy mashg'ulotlar natijasida talabalar o'zlarining kasbiy faoliyatida duch kelishi mumkin bo'lgan muammolarni ilgari surish va ularga loyiha asosida echim topishga harakat qilishdi. Bu esa ularning tanqidiy va tizimli fikrlash ko'nikmalarini mustahkamladi.

Muhim jihat shundaki, loyihalash kompetentligini shakllantirishda o'quv jarayonining individuallashtirilgan va differensial yondashuvga asoslangan shakllarini qo'llash ijobiy natija berdi. Talabalarning faolligi, motivatsiyasi va tashabbuskorligi yuqori

Date: 13th June-2025

bo'lgan holatlarda loyiha ishlari samarali chiqdi, past motivatsiyaga ega guruhlarda esa ko'proq pedagogik qo'llab-quvvatlash talab qilindi.

Xulosa

Tadqiqot natijalari va olib borilgan tahlillarga asoslanib, quyidagi ilmiy xulosalarni keltirish mumkin.

Bo'lajak o'qituvchilarda loyihalash kompetentligini shakllantirish — ularning kasbiy tayyorgarligining ajralmas tarkibiy qismi hisoblanadi. Bu kompetentlik orqali o'qituvchi o'zining pedagogik faoliyatini rejalashtirish, tashkil etish va tahlil qilishda mustaqil va ijodiy yondasha oladi.

Loyiha asosida tashkil etilgan mashg'ulotlar **talabalarning amaliy bilim va ko'nikmalarini chuqurlashtirish**, tanqidiy va tizimli fikrlashini rivojlantirish, hamda kasbiy muammolarni echishda strategik yondashuvni shakllantirishga xizmat qiladi.

Tajriba-sinov ishlarida qo'llanilgan metodik yondashuvlar (muammoli topshiriqlar, interaktiv mashg'ulotlar, raqamli vositalardan foydalanish) **loyihalash kompetentligining shakllanishiga sezilarli ijobiy ta'sir** ko'rsatdi.

Bo'lajak o'qituvchilarning loyihalash faoliyatiga tayyorligi darajasi ularning **kasbiy motivatsiyasi, amaliyotga yo'naltirilgan ta'lim mazmuni**, hamda o'qituvchilar tomonidan berilayotgan metodik rahbarlik sifatiga bog'liqdir.

Tadqiqot asosida pedagogik ta'lim muassasalarida loyiha asosida o'qitish metodikasini keng joriy etish, o'quv rejalari va dasturlarini zamonaviy kompetensiyaviy yondashuv asosida yangilash zarurligi aniqlab berildi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. To'raxo'jayev, H.T. (2020). *Pedagogik mahorat va innovatsiyalar*. Toshkent: Fan va texnologiya nashriyoti.
2. Zimnyaya, I.A. (2003). *Key kompetentsii – novaya paradigma rezultata obrazovaniya*. Vysshee obrazovanie segodnya, №5, 34–42.
3. Slastyonin, V.A., Isaev, I.F., Mishchenko, A.I. (2002). *Pedagogika: uchebnik dlya pedagogicheskix vuzov*. Moskva: Akademiya.
4. Jo'rayev, M. (2019). *O'qituvchi kasbiy faoliyatining zamonaviy talablari*. Andijon: AndMI nashriyoti.
5. Klarin, M.V. (2010). *Innovatsion modeli obucheniya v zarubejnoi pedagogike*. Moskva: Narodnoe obrazovanie.
6. Qodirov, N.Q. (2021). *Kasbiy kompetentlikni shakllantirishda loyiha asosida o'qitishning roli*. Pedagogik ta'lim jurnali, №2, 57–63.
7. Kuzmina, N.V. (2004). *Professionalizm lichnosti uchitelya i prepodavatelya*. Moskva: Logos.
8. Abdullaeva, M. (2022). *Pedagogik jarayonda loyihalash metodining samaradorligi*. O'zbekiston pedagogik axborot markazi jurnali, №3, 88–91.
9. UNESCO (2015). *Rethinking Education: Towards a global common good?*. Paris: UNESCO Publishing.

Date: 13th June-2025

10. Karimov, I. (2017). *Yuksak ma'naviyat – yengilmas kuch*. Toshkent: Ma'naviyat nashriyoti.

